

מנוקה מעון הוא אם זינתה באירוסין אלא כיון דשוגג הוא מנוקה מעון קרינא ביה<sup>170</sup>. יש שתמחו על ראייתם מגלגול שבועה, ששם ההשקאה היא על הזנות של הנישואין שאחריה לא בא עליה והוא מנוקה מעון, אלא שמגלגלים עליה שבועה שמא זינתה באירוסין, שמחמת כן תודה, אבל באמת אין המים בודקים את הזנות של האירוסין כיון שאין הוא מנוקה מעון שהרי בא עליה לאחר מכן, אלא את הזנות של נישואין שהוא מנוקה מעון<sup>171</sup>, אבל כשנסתרה כשהיא ארוסה ומשקה אחר הנישואין שההשקאה היא בשביל הזנות של הסתירה קודם נישואין, בזה ודאי לא יבדקו המים שאין הוא מנוקה מעון<sup>172</sup>. ויש שיישב ראייתם, שאין לומר שעל הגלגול אין השקאה, דהיינו שיש שבועה בלי אלה, שהרי כתוב בפסוק לאלה ולשבועה<sup>173</sup>.

בתוספות ישנים<sup>174</sup> תירץ, דכיון דמיירי דקני לה באירוסין יש לו להשמר שלא יבא עליה, וכאשר בא עליה קרוב למזיד ואינו מנוקה מעון, שהרי חשדה מזנות מדקני לה, אבל כשמגלגל עליה לא קני לה באירוסין כלל, והוי האיש מנוקה מעון אפילו אם זינתה כי לא עלה על דעתו שזינתה, ואם כן הוי האיש מנוקה מעון<sup>175</sup>. ויש שדחה תירוץ זה, ששייך עדיין להעמיד באופן שהיה במדינת הים בזמן שנסתרה שלא

וא"ת לוקמה כגון שבא עליה בשוגג שלא ידע עד לאחר מכאן דנסתרה, דכה"ג מנוקה מעון חשיב ליה. בתוספות הרא"ש הוסיף, וז"ל: "וכן מוכח נמי בפרק קמא דסוטה דדייק דסוטה שיש לה עדים במדינת הים אין המים בודקים אותה, מדתנן התם ושבאו לה עדים שהיא טמאה, דאי אמרת המים בודקים אותה, הא מדלא בדקה מיא סהדי שקרי נינהו, ומאי הוכחה היא דילמא משום שבא עליה שוגג לא בדקה מיא, אלא ודאי שוגג מנוקה מעון קרינא ביה, ולמזיד ליכא למיחש שאם כן לא היה משקה אותה שידוע הוא שלא יבדקה המים".

מקשים האחרונים, הרי כיון שקינא לה ונסתרה ונאסרה עליו והוא לא ידע נישואי טעות הם, שהרי אמרו<sup>167</sup> שאפילו בדבר שאין מקפיד עליו, מכל מקום כשגילה בדעתו שמקפיד נישואי טעות הם, וכאן גילה דעתו כשקינא לה, נמצא שאם בא עליה בשוגג נישואי טעות הם, ואינו יכול להשקותה כיון שאינה תחת איש<sup>168</sup>. יש שתירץ, שקושייתם היא על שומרת יבם שמבואר בגמרא ביבמות שאינה תחת אישך מחמת שאינו מנוקה מעון, ועל שומרת יבם שאפילו בבא עליה בשוגג קנאה, קשה שנעמיד בשוגג שהוא מנוקה מעון<sup>169</sup>.

תוס' בא"ד. דהא כי מוקי לה ע"י גלגול לאו

מנוקה מעון הוא על זנות דאירוסין. 172 פנ"י, רעק"א, אהל שם (ברודנא). ועיין דברי ירמיה, ומים עמוקים, וחמדת צבי (ליברמן). 173 מהרי"ט. וראה בחמדת שלמה שהביא הוכחה ליסוד זה שההשקאה גם על הגלגול, וכן ברעק"א ג"כ רצה להביא הוכחה לזה שההשקאה גם על הגלגול, ודחה, ע"ש. 174 יבמות נח, ב ד"ה ע"י גלגול. 175 וכן תירצו בערוך לנר, וישרש יעקב ביבמות נח, א, חמדת שלמה, דברי ירמיה, שובע שמחות, ואהל שם (ברודנא) עפ"י הריטב"א ביבמות נח, א ד"ה אילימא, שכתב 'שמעין מינה שאפילו בא עליה בשוגג אין המים בודקים את אשתו הואיל וכבר קנא לה והיה לו לזוהר, דאי לא לוקמה כגון שבא עליה בשוגג או שלא באו עליה עדיין עדי סתירה, ולכן על ידי גלגול נחשב מנוקה מעון כיון שלא קינא לא היה לו לזוהר. וכעין זה באבן ישראל. וראה במהרי"ט שכתב כן עפ"י הוריות ג, ב שאמרו בבית דין שהורו וחזרו בהם, ועשה כהוראתם הראשונה חייב שהיה לו לידע שחזרו בהם, וכן כאן היה לו לידע. ובשו"ת חיים שאל (אזולאי) ח"ב סי' ג' ד"ה ובצפייתנו תמה עליו שאין לדמות לשם, ע"ש.

שאין לגרוס כן, משמע שיש שגרסו כן, וכן ציין הרש"ש לדברי רש"י הללו. ועיין מר דרור. 167 כתובות עב, ב. 168 המקנה, וכן הקשו בשו"ת מנחת עני (ספיר) סי' ס"ב, קרן אורה יבמות נח, א תוס' ד"ה ונקה, מגיני אברהם (ברודנא) שם, נהור שרגא שם, וע"ש מה שתירץ, הלכה למשה (ניימאן) שם, וע"ש שהוסיף להקשות למ"ד כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ואפי' בשוגג. 169 המקנה, וע"ש. 170 ראה מה שתירץ המקנה. ומה שתמה עליו בישרש יעקב יבמות נח, א תוד"ה ונקה. ועיין גליונות קהלות יעקב. 171 ובספר הזכרון עולת שלמה ח"ב עמ' קמד הובא מבעל פתח הבית שהוסיף לבאר תמיהה זו, שאין לדחות שמכל מקום אינו מנוקה מעון מחמת זנות של אירוסין ולא יבדקו המים אף על עיקר שבועה [וכן דחה בבאר מים חיים], שי"ל כדעת רש"י המובא במל"מ הל' סוטה פ"ב ה"ח שאין נקרא אינו מנוקה מעון אלא על עון זה שבא עליה אחר שנסתרה, ולכן על עיקר השבועה שהיא על זנות של אחר נישואין מנוקה מעון הוא, ויכול לגלגל אף על זנות של אירוסין ואף על פי שאינו

היה יכול לידע ולא היה לו ליזהר<sup>176</sup>.

תוס' בא"ד. וי"ל דשאני הכא כיון שבשעת השקאה יודע שבא עליה באיסור בין שבא עליה בשוגג<sup>177</sup> בין שבא עליה במזיד לאו מנוקה מעון הוא<sup>178</sup>. אבל ע"י גלגול שאינו יודע בשעת השקאה מנוקה מעון קרינא ביה. אינו מוכן, דאדרבה כשיודע הוא מתחרט ועושה תשובה, והרי קיימא לן בחטאת אינו מתכפר בלא ידיעה בתחילה<sup>179</sup>. ויש לפרש, דשוגג שאין ידוע לו אי אפשר שלא יבדקוה המים, שאם כן לעולם לא יהיה בירור שטהורה דשמא הוא שוגג ושגיאות מי יבין, אבל בנודע לו שפיר אפשר שלא יבדקוה, ובאמת אם נודע לו לא ישקנה<sup>180</sup>. ומכל מקום דוחק לומר בשביל שוגג יחשב אינו מנוקה מעון, דעון היינו מזיד<sup>181</sup>. וצריך לומר, דהואיל ידע שהרי קינא לה, הוי ליה לדרוש ולחקור אם נסתרה ושוגג קרוב למזיד הוא<sup>182</sup>. ומהאחרונים יש שכתב ללמוד מדברי התוספות, דבשעה שהיה העלם הידיעה לא היה עליו כל חטא, וכשנודע לו מתחדש עליו החטא, וכן מוכח ענין זה מדין אשם תלוי שמכפר עד הידיעה וכשנודע לו שחטא חייב חטאת<sup>183</sup>.

יש שכתב, שלפי דברי התוספות שתלוי בידע

הוא

בשעת השקאה, נראה לו לומר שאין חילוק כלל בין עון דמזיד לשוגג, ובכולם אין המים בודקין כל שידע בחטאו בשעת ההשקאה, אבל אם שכח חטאו בשעת השקאה אף שחטא במזיד המים בודקין<sup>184</sup>.

תוס'. ד"ה הכי גרסינן וכו'. וקשה דהא בשמעתין נמי ע"כ סמך אההיא שינויא, דקאמר אילימא דקני לה כשהיא ארוסה ומשקי לה כשהיא ארוסה תחת אישך אמר רחמנא פרט לארוסה, ולמה ליה האי קרא הוה ליה למימר מבלעדי אישך ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל, אלא ש"מ סמך אההוא שינויא דבא עליה ארוס בבית אביה, א"כ הדרא קושיא לדוכתיה. כתב המהרש"א, שכמו כן היו יכולים להקשות ממה שאמרה הגמרא בהמשך 'אלא דקני לה כשהיא ארוסה ונסתרה כשהיא ארוסה וקא משקי לה כשהיא נשואה, מי בדקי לה מיא ונקא האיש מעון אמר רחמנא', ולמה צריך פסוק זה, בלא זה אין להשביעה משום שנאמר מבלעדי אישך ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל<sup>185</sup>.

אולם יש שכתב, שאין קושית התוספות למה הגמרא הביאה פסוק זה ולא פסוק אחר, שאין זה

ס' קמ"ה אות ב', וסייע מרבינו יונה בטעם חומר אשם תלוי בכסף שקלים על חטאת בת דנקא, משום שחטאת שנודע לו שחטא עושה תשובה. ועיין אהל חייא מהגרש"ז אויערבאך. 180 אבנ"ז שם. ועיין מגן גבורים. 181 עיין יומא לו, ב, אבנ"ז שם, וכן העיר באדני כסף. 182 אדני כסף, וע"ש שתור והקשה לדעת רבי יוסי סוטה כד, א דהלך בעלה למדינת הים ב"ד מגין לה. והאבנ"ז שם תירץ באופן אחר, ע"ש. וע"ע נהור שרגא יבמות נח, א. 183 שערי יושר שער א' פ"ד. וראה בברכת אברהם (ארלנגר) יבמות נח, א שכתב, כיון שכל זמן שאינו יודע אינו צריך להביא כפרתו אינו נקרא עון, וכשצריך להביא כפרה נקרא עון. ראה באור התמה שהוכיח מהחילוק בין ידע בשעת השקאה ללא ידע, שאין הדין של אינו מנוקה מעון מצד שאין המים בודקים כשבא על אשתו שזינתה, אלא זהו דין בהשקאה שאין בעל חטא יכול להשקות, וכל זמן שלא נודע שהוא בעל חטא יכול הוא להשקות, ואף על פי שקמי שמיא גליא שהוא חוטא. וע"ע חידושי רבי עזריאל, ואהל שם (ברודנא). 184 מל"מ הל' סוטה פ"ב ה"ח ד"ה אחר שכתבתי, וע"ש מה שיישב לפי"ז. ועיין מה שדחה דבריו הגרש"ז אויערבאך באהל חייא. ועיין נהור שרגא יבמות נח, א. 185 ובתוס' הרא"ש הקשה כמו שכתב המהרש"א שהיו התוס' יכולים להקשות.

176 מהרי"ט, והביא ראיה לזה מהוריות ג, ב שאמרו בהורו בית דין וחזרו בהם, והיה במדינת הים ולא ידע פטור. אולם בחמדת שלמה דחה דבריו, שאין לדמות לחזרו בהם בית דין שזהו דבר שאינו מצוי. וראה עוד מה שתירצו קושית התוס' באבני נזר אהע"ז ס' קמ"ה ס"ק ג, ובחמדת שלמה בסוף דבריו, ובחידושי רבי נחמיה. 177 במרומי שדה הוכיח שאין שוגג מנוקה מעון, שהרי מצינו שאינה מועלת תשובה אם בא עליה [ע"ש שהביא הוכחה לזה], וצריך לומר משום שהוא שב מיראה ועדיין בגדר שוגג הוא כדמצינו ביומא פה, ב, הרי ראינו ששוגג אינו מנוקה מעון. ועיין מגני אברהם (ברודנא). ראה בשיירי קרבן סוטה ה, א שביאר דברי הירושלמי שמחלק בין ידע ללא ידע, היינו בין יודע בשעת השקאה לאינו יודע בשעת השקאה, ודלא כפני משה, ושור"ת חיים שאל ח"ב ס' ג', שמפרשים בין מזיד לשוגג, שלפי פירושו כל שוגג מנוקה מעון, וכן הקשו בקרן אורה סוטה כז, ב ד"ה כשם, ובשער יהודה סוטה פ"ב ה"ח על דברי התוס' לפי הבנתם בדברי הירושלמי כפנ"מ. 178 בדברות משה הערה מ"א העיר, שלפי"ז צ"ל שאין שייך השקאת סוטה אלא א"כ באו עדי סתירה מיד, שאל"כ הרי עבר זמן עונה ובחזקת שבעלה ואינו מנוקה מעון. [יש לעיין, וכי אין הבעל נאמן לומר שלא בא עליה]. 179 אבני נזר אהע"ז

דקתני לה על ידי גלגול בהדי שומרת יבם דכוותה דשומרת יבם קתני לה ומשום הכי לא משכחת לה בכהאי גוונא ארוסה בת שבועה, מכל מקום דל תנא דמתניתא מהכא ומשכחת ארוסה בת שבועה כשבא עליה ארוס בבית חמיו קודם שקינא לה, וכיון דכן אכתי אימא לך דאשכחן גלגול שבועה בדבר שאפשר לבא לידי שבועה בשום צד, אבל קרקעות דלא הוו בני שבועה כלל בשום ענין מנא תיתי לן דמגלגלין. ואיכא למימר דעולא מסייעה דמוכח דהאי גלגול ארוסה דתני תנא לא משכחת לה בת שבועה באנפי נפשה אף על גב דקני לה, ומינה שמעינן לקרקעות, ולכשתמצא לומר דבעינן דומיא דקרקעות דלאו בני שבועה ניהו בשום צד, ליתי עלה ונשמעינה משומרת יבם דלאו בת שבועה כלל בשום צד ואפילו הכי מגלגלין, והיינו דנקט עולא כולה מתניתא בידיה שומרת יבם וכנוסה ולא סגי ליה במאי דקתני ארוסה ונשואה, משום דמשומרת יבם שמעינן דארוסה זו לאו בת שבועה היא, דהא דכוותה דשומרת יבם קתני לה, ומינה גופה שמעינן דשומרת יבם לאו בת שבועה כלל, שאם בא עליה קודם קינוי לאו שומרת יבם היא, ואם בא עליה אחר כך נשואה היא, ונקט תלמודא לפרושי ארוסה ומינה שמעינן לאידך, ודכוותה בתלמודא<sup>192</sup>.

ויש שתירץ קושית התוספות, שאף על פי מציאות כזאת של ארוסה ששייך בה שבועה, מכל מקום דוחק הוא להעמיד את מה שאמרה תורה אמן אמן על בא עליה בבית חמיו ונכנסה לחופה שיכול להשביעה, כיון שמשמע שכל הנשים אומרות אמן אמן, ולא רק אשה זו, וכל הנשים אומרות אמן אחד על הנישואין ואמן אחד על האירוסין. וזוהי כוונת רש"י במה שכתב שעולא לא סבירא ליה האי שינוי, היינו להעמיד את מה

קשה, שיש לומר שהגמרא תפסה פסוק אחד, אלא קושייתם היא למה התורה כתבה תחת אישך הרי מספיק הפסוק מבלעדי אישך, וזה לא קשה למה צריך את הפסוק ונקה האיש מעון, שצריך אם נישאת וקינא לה ונסתרה ואחר כך בא עליה<sup>186</sup>.

יש שהקשו על קושית התוספות, שאין זו קושיא למה לא הקשו בגמרא מהפסוק מבלעדי אישך, שהרי עדיף להקשות מהפסוק תחת אישך שנזכר קודם בפרשה, ועוד הרי הברייתא<sup>187</sup> הביאה את הפסוק תחת אישך. ותירצו שכוונת קושייתם, למה הוצרכו בגמרא להקשות בתחילה מהפסוק תחת אישך, ואחר כך מהפסוק ונקה האיש מעון, שיקשו מפסוק אחד שנאמר מבלעדי אישך שאין שייך כלל שבועה על אירוסין<sup>188</sup>.

הריטב"א תירץ קושית התוספות, וז"ל: "ואיכא למימר<sup>189</sup> דהא פרקינן לה הכי במסכת יבמות בפרק הבא על יבמתו (נח, א), ודחינן לה דאם כן דכוותה גבי שומרת יבם שבא עליה יבם בבית חמיה עד שלא קינא לה, שומרת יבם קרי לה והא כי קני לה אשתו גמורה היא דקנייה בביאה ונשואה סוטה היא, ולא שומרת יבם סוטה, שהבא על יבמתו אפילו באונס או בשוגג קנאה<sup>190</sup>, ואע"ג דאשכחן במסכת סוטה (כד, ב) דבכי האי גוונא שבא עליה יבם בבית חמיה קרי לה שומרת יבם, התם הוא משום דאיכא מאן דאמר דלא שתיא כיון דלא הוא כנוסה ולא קרינן בה תחת אישך, הילכך כיון דלא שתיא מהאי טעמא שפיר מקרייא שומרת יבם, אבל השתא דאתינן למימר דשתיא וחשיבא ככנוסה לא מקרייא שומרת יבם, והתם מוקמינן לה כשעשה בה מאמר ואליבא דבית שמאי דלא הוי הלכתא, ולהכי הדר רב נחמן ואוקמה על ידי גלגול כדאוקמה עולא הכא אליבא דהלכתא ודלא כבית שמאי<sup>191</sup>. מיהו אכתי תמיהא לי דנהי דמתניתא

שכוונת קושייתם למה לא הביאה הגמ' את הפסוק מבלעדי אישך, שממנו דוחים גם את האוקימתא של נכנסה לחופה ולא נבעלה. 189 וכ"כ הרמב"ן. 190 והרשב"א הוסיף וכתב, דהיינו כרב שקנאה אפי' אם בא עליה שלא לכוונת מצוה, ואע"ג דאפשר להעמיד שמואל דאמר לא קנה, עולא סבר לה כרב ולא כשמואל משום דקיי"ל כרב. 191 ובשורש ישי תמה למה תוס' לא תירצו כן. ועיין בית יהודה (מהריב"ן), ופני יצחק (ד"ובס). 192 אולם בפנים

186 חיי אברהם (טייב). אולם הפנ"י כתב שאין קושית התוס' על התורה למה צריך פסוק זה, שמלשון התוס' 'היה ליה למימר' משמע שהקושיא היא על הגמ', ולא על עיקר הפסוק. וע"ע מגיד משרים [בית ישראל] (הופשטיין), שו"ת מנחת עני (ספיר) סי' ס"ב, שורש ישי, שו"ת חדות יעקב אהע"ז סי' כ"ט ס"ק ז', וחידושי רבי עזריאל. 187 סוטה כד, ב. 188 פנ"י, מר דרור, חידושי רבינו משה מאימראן [ובזה מיושב קושית מהרש"א הנ"ל]. ובאור החמה תירץ,

שאמרה תורה אמן אמן באופן זה, מיהו הסוגיא ביבמות שהעמידה באופן זה היינו את המשנה, ולא את הפסוק אמן אמן<sup>193</sup>.

ויש שתירץ, על פי מה שאמרו בסוטה<sup>194</sup> לרבי יונתן שממעט מתחת אישך שומרת יבם שאינה שותה, ומכי תשטה אשה תחת אשה ממעט ארוסה שאינה שותה. ולכאורה אין צריך למעט שומרת יבם אלא אם כן נבעלה קודם ליבם, שאם לא כן יש למעט מבלעדי אישך שלא תקדום שכיבת בעל לשכיבת בעל, וכיון שכבר נתמעטה שומרת יבם למרות שקנאה יבם בביאה, ומשום שלא נבעלה לשם אישות, אם כן למה צריך פסוק נוסף למעט ארוסה, והרי אין צריך למעט בבא עליה בבית אביה, שזה יש ללמוד כבר מתחת אישך, אלא בהכרח זה בא למעט אם נכנסה לחופה שסלקא דעתך שזה נקרא תחת אישך כיון שנכנסה לשם אישות, קא משמע לן הפסוק תחת אישה שרק בבא עליה ביאה לשם אישות שותה, נמצא שאין שייך שבועה בארוסה רק על ידי גלגול<sup>195</sup>.

ויש שתירצו לפי שיטת הרמב"ם<sup>196</sup> שסובר שבבא עליה בבית חמיו אינו מנוקה מעון, ואף על פי שאת הפסוק אפשר להעמיד בבא עליה בבית חמיו, כיון שמן התורה אינו עון, מכל מקום אין להעמיד את דין שבועה בארוסה באופן זה, כיון שלאחר שאסרו חכמים אינו מנוקה מעון, ומיושבת קושית התוספות, שהטעם שהביאו בגמרא את הפסוק של תחת אישך ולא את הפסוק מבלעדי אישך, היינו באמת כדי למעט אפילו בא עליה

מאירות הקשה על תירוצו, שעדיין קשה מנין למשנה שהפסוק אינו לענין נכנסה לחופה. ועיין אמרי בינה (גרמיון). 193 פנ"י, וע"ש עוד מה שכתב. 194 כד, א. 195 פנים מאירות. 196 סוטה פ"ב ה"ח. 197 פני שלמה, וכן תירצו במאירי, וזו זהב בהגה"ה לריטב"א, אהבת ציון, פחד יצחק (מעשה רק"ם). שו"ת דברי אפרים סי' י"ז, ועיין פנ"י. ובמצפה איתן הוסיף לתרץ בזה את דעת הרמב"ם שפסק כרב שיש חופה לפסולות, ולמרות כן לומד את דין גלגול שבועה מהיכן שלומד עולא. ועוד תירץ דעת הרמב"ם, לפי מה שכתב הלח"מ בהל' אישות פ"י שאף אם יש חופה לפסולות היינו רק לפוסלה בתרומה, אבל לא לענין קנין, ולכן אי אפשר להעמיד בנכנסה לחופה, אך הקשה על הלח"מ מדברי הרמב"ם בהל' אישות פכ"ב, והל' נדרים פ"י שמשמע שחופה לפסולות קונה קנין גמור. ועיין עולת שלמה

בבית חמיו, ולפי ההוה אמינא אפשר להעמיד בנכנסה לחופה, מיהו לאחר שהביאו בגמרא את הפסוק שצריך מנוקה מעון, אי אפשר להעמיד בבא עליה בבית חמיו ונכנסה לחופה, כיון שאינו מנוקה מעון ואין המים בודקים את אשתו<sup>197</sup>.

ויש שתירץ, שהטעם שלא הקשו בגמרא מצד שלא קדמה שכיבת בעל לבעל, כיון שמהפסוק תחת אישך נלמד שבבא עליה ארוס בבית אביה אין זה נחשב שקדמה שכיבת בעל לבעל, שאין ביאת ארוסה נחשב תחת אישך, נמצא שאף אם תכנס לחופה אחר כך עדיין לא יוכל להשקותה שאין כאן קדימת שכיבת בעל לבעל<sup>198</sup>.

ויש שתירץ, שאין להוכיח ממה שלא הביאו בגמרא את הטעם של מבלעדי אישך, שיש להעמיד בבא עליה בבית אביה, שיש לומר שלא הביאה הגמרא את הפסוק מבלעדי אישך, משום שאפשר להעמיד באופן שקדשה בביאה ולפי הצד שביאה אירוסין עושה, ולכן הוצרכה הגמרא להביא את הפסוק תחת אישך שאין ארוסה שותה<sup>199</sup>.

ויש שתירץ, שלא העמיד עולא בנכנסה לחופה ולא נבעלה, שאם נבעלה בעודה ארוסה בבית אביה אין מועיל חופה אלא ביאה לשיטת התוספות<sup>200</sup>, ואף אם נבעלה שלא כדרכה הרי בעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה, ורק בהוה אמינא בגמרא ביבמות שסברו שאין צריך שתקדום שכיבת בעל לבעל, רצו להעמיד בנכנסה לחופה ולא נבעלה, ואין לחשוש שלא תחול החופה מצד הביאת זנות, שיש להעמיד בבא עליה שלא כדרכה

ח"ב ע"ב קלז, וע"ב קמד מבעל פתח הבית. וראה עוד מה שתירץ בבית אל ח"א הל' סוטה דף נט טור ד'. 198 אור חדש, וכעין זה בבאר מים חיים. 199 שו"ת רבינו חיים כהן (רפפורט) סוף סי' פ"ה [וע"ש מש"כ בהמשך דבריו שעל זה מגלה הפסוק תחת אישך, שאע"פ שקדמה שכיבת בעל, מ"מ כיון שהביאה אינה עושה אלא אירוסין אינה תחת אישך, ועדיין צ"ע שנעמיד בנכנסה לחופה ויהיה תחת אישך, וראה מה שנתבאר ברש"י ד"ה ה"ג, על מש"כ שעולא לא ס"ל]. וע"ש שכתב שאפשר שמכאן מקור הרמב"ם בהל' אישות פ"י ה"א שפסק שביאה אירוסין עושה. אולם באדני כסף כתב, שהרא"ש שפסק ביאה אירוסין עושה אינו יכול ללמוד גלגול שבועה מארוסה שיש להעמיד שקדשה בביאה, ולשיטתו נלמד גלגול שבועה משומרת יבם. ועיין שואל ומשיב כך ה' בדברי שאול יוסף דעת סי' י"ט. 200 יומא

שבאינו בעלה אינו עושה אותה בעולה<sup>201</sup>.

ויש שתירץ, שהגמרא העדיפה להקשות ממשנה, ולא מברייתא, ובמשנה כתוב גם שומרת יבם, ולפירוש רש"י<sup>202</sup> אין למעט מהפסוק מבלעדי אישך שומרת יבם, שאצלה קדמה שכיבת בעל לבועל, שהיבם מכח בעלה הראשון הוא בא, והתוספות שהקשו כן, הולכים בזה לשיטתם<sup>203</sup> שמשום שהיבם בא מכוח הראשון לא נחשב שקדמה שכיבת בעל לבועל<sup>204</sup>. או שהתוספות גרסו בגמרא 'פרט לארוסה', ואם כן לא הביאה הגמרא את הפסוק תחת אישך על שומרת יבם<sup>205</sup>.

ויש שתירץ, שהעדיפה הגמרא להביא את הפסוק תחת אישך שאין עליו שום דחיות ואוקימתות, ולא את הפסוק מבלעדי אישך, שיש צד להעמיד אותו בבא עליה בבית אביה<sup>206</sup>. בא"ד. לכן נ"ל דהיינו טעמא דלא רצה לאוקמי בנכנסה לחופה ולא נבעלה, דסבר לה כשמואל דאמר אין חופה לפסולות וכיון שנבעלה אין חופה תופסת בה ולא קרינא בה תחת אישך. התוספות ישנים<sup>207</sup> הוכיחו שמודה שמואל שאף על פי שאין חופה לפסולות, מכל מקום יש ביאה לפסולות, ממה שהקשתה הגמרא ביבמות שם כמה

יג, ב ד"ה לתדא. 201 משנת רבי אהרן סי' כ"ב סק"ג עמ' קמט, וע"ש עוד מש"כ. וראה לעיל 149 – 147 מה שנתבאר בענין זה. 202 יבמות נח, ב ד"ה שומרת יבם (השני). 203 שם נח, א ד"ה דכוותה. 204 בית יהודה (מהריב"ן), והובא בורע יצחק, ועוד יוסף חי. [ויש להבהיר שתירוצו זה והתירוצו דלהלן אינם מתרצים רק שאין הכרח מהסוגיא כאן שהיא סוברת את האוקימתא של בא עליה בבית חמיו, אבל עדיין יקשה מנין לגלגול שבועה מהתורה, כיון שאפשר לאוקמי בבא עליה בבית חמיו]. 205 זרע יצחק, עוד יוסף חי בשמו. אבל כתבו שאין לתרץ כן רק אם כוונת קושיית התוספות להקשות על הגמרא למה לא הביאה את הפסוק מבלעדי אישך, אבל אם קושיית התוספות היא על הפסוק למה צריך את הפסוק תחת אישך, ולא מספיק ללמוד הכל מהפסוק מבלעדי אישך, על זה אין לתרץ כן, שיש לומר שצריך את הפסוק בבא עליה בבית חמיו. 206 מגן גבורים. אולם המהרי"ט דחה תירוצו זה, דאם הגמרא לא היתה סוברת את התירוצו שבא עליה בבית אביה, היה קשה למה צריך את הפסוק תחת אישך למעט ארוסה, והרי אפשר ללמוד מבלעדי אישך. וראה עוד מה שתירצו בדברי יהונתן במדבר פ"ה על הפסוק איש כי תשטה, קרבן חגיגה סוף סי' ע"ט, שער המלך בקונטרס חופות תתנים סעי' ד' בכבוד

קושיות לשמואל הסובר שאין חופה לפסולות, ולא מקשה עליו מהאוקימתא שמשקה לה כשהיא נשואה, והרי אינה תחת אישך כיון שאין חופה לפסולות, אלא מוכח שיש ביאה לפסולות<sup>208</sup>.

יש שהקשו, אם כן גם כשמשיבה על ידי גלגול הרי אינה תחת אישך שהרי נסתרה קודם חופה. יש שתירץ שיש ביאה לפסולות, אף שאין חופה לפסולות<sup>209</sup>, ואף הוכיח שקונה בביאה למרות שלא ידע שנקנית היא בביאה, שהרי לא ידע שנסתרה וסבר שנקנית היא בחופה<sup>210</sup>. ויש שתירץ, כיון שלא ידע שנסתרה חופה תופסת בה, ורק בידע שנסתרה אין חופה תופסת בה<sup>211</sup>.

יש שדייק מלשון התוספות, ממה שכתבו 'וכיון שנבעלה', ולא כתבו 'וכיון שנסתרה', שהם סוברים שאם נסתרה חופה תופסת בה, ומשום שכיון שיש לה היתר לבעלה על ידי השקאה כשיתברר שלא נבעלה חופה תופסת בה, ושלא כדעת רש"י<sup>212</sup> שכתב 'דהא אסורה לו משנסתרה', דהיינו שאין חופה לפסולות אף אם רק נסתרה, שרש"י סובר שאף אם היא ראויה לאחר זמן אין חופה תופסת בה<sup>213</sup>. אולם יש שהגיה בתוספות כאן 'וכיון שנסתרה'<sup>214</sup>.

חופה עמ' תעה, שו"ת תודות יעקב אהע"ז סי' כ"ט ס"ק ז', חמדת צבי (ליברמן). חידושי רבי עזריאל, חידושי רבי נחמיה. 207 יבמות נו, ב אות א, וכ"כ התוס' הרא"ש, והרמב"ן נח, א. ועיי' בשיטת הקדמונים כאן לשון תוס' ר"ש ב"ר יצחק. 208 אבל מדברי הריטב"א ביבמות נח, א נראה שחולק וסובר שאף ביאה אינה קונה, וע"ש בהערת המהדיר בהצאת מוסד ה"ק. וראה בגולת תחתיות שעמד בקושיא זו על הגמ' כאן, ותירץ שהגמ' אמרה את הטעם שאינו מנוקה מעון אף לדעת רב שיש חופה לפסולות. [ולפי התוס' ישנים אין צריך לזה, וגם תירוצו אינו מיישב את הגמ' ביבמות שהקשו בגמ' לשמואל]. 209 וכשיטת הראשונים הנ"ל, וכן תירץ בארזא דבי רב אות קפ"ו. 210 אבנ"ז אהע"ז סי' קמ"ה סק"ה. 211 גולת תחתיות. וכן תירץ בארזא דבי רב הנ"ל לדעת הריטב"א החולק שם ביבמות על התוס' ישנים. וראה בלאברהם למקנה שתירץ כן על מה שיש להקשות לשמואל ל"ל קרא מבלעדי אישך, הרי כיון שנבעלה בעודה ארוסה שוב אין חופה תופסת בה ואינה תחת אישך. 212 יבמות נח, א ד"ה וש"מ. 213 אבנ"ז אהע"ז סי' ל"ז סק"ה, וסי' קמ"ד סק"ה, וע"ש שהביא מדברי רש"י ותוס' במקום אחר שהולכים לשיטתם שם. 214 רש"ש.



בא"ד. וא"ת לרב דאמר יש חופה לפסולות א"כ יכול לאוקמה דקני לה כשהיא ארוסה ונכנסה לחופה ולא נבעלה, א"כ גלגול שבועה מנ"ל. יש שתירץ, שבהכרח האמן השני שהוא מיותר בא ללמד על גלגול שבועה, ולשמואל אפשר להעמיד שהגלגול הוא אף בבא עליה בבית אביה, ולרב כשלא בא עליה בבית אביה<sup>215</sup>. ויש שתירץ, שכיון שהאמן הראשון מוסב על איש אחר ונלמד כבר גלגול, אי אפשר להעמיד את האמן השני על עיקר שבועה<sup>216</sup>.

ויש שתירץ, שלא אמר רב שיש חופה לפסולות, רק כשהיא ראויה לביאה, והיינו כשדעתו לבא עליה באיסור, או כשהיא מותרת לאחר זמן, אבל כאן שלא ידע שנסתרה ואין דעתו לבא עליה באיסור, ואף אסורה לעולם מודה רב שאין חופה לפסולות, כיון שאילו היה יודע שאסורה לו לא היה רוצה בחופה זו<sup>217</sup>.

בא"ד. וי"ל דמהא לא נפקא דמגלגלין על קרקעות, דהא דמגלגלין שבועה מאיש אחר היינו משום דאותו איש אחר שייך בו שבועה אם קינא, אבל קרקע דלא שייך בה שבועה כלל אימא לא מגלגלין, אבל השתא דמדמינן גלגול שבועה דקרקע לגלגול דארוסה ניחא שפיר, דלגבי ארוסה נמי לא שייך בה שבועה אלא ע"י גלגול דוקא כדפרישית. וכן הביאו הראשונים<sup>218</sup> מהירושלמי שמבואר כן 'מנין לגלגול שבועה מן התורה מסוטה אמן מאיש זה אמן מאיש אחר, עד כדון דברים שהוא ראוי להשביע דברים שאינו ראוי להשביע. אמר רבי יוסי בר בון נשמענה מן הדא אמן שלא שטייתי ארוסה ונשואה שומרת יבם וכנוסה ארוסה ושומרת יבם ראוי הוא להשביע ואת מר מגלגלין וכה מגלגלין'.

וז"ל תוספות רי"ד: "אמן מאיש זה אמן מאיש

אחר, אע"פ שזה גלגול הוא, לא נוכל ללמוד משם גלגול קרקעות, משום דאותו איש אחר בר שבועה הוא אם קינא לה ממנו, והלכך יכול לגלגל עליה, ונוכל ללמוד משם שאם תבעו מנה וכפר לו בכל, ועוד תבעו מנה וכפר לו בכל, ועוד תבעו מנה והודה לו במקצת שמגלגל עליו גם על אותו מנה שגם אותו המנה הוא בר שבועה אם הוא מודה בו במקצת".

יש שהקשה, כיון שאי אפשר ללמוד מאיש אחר כיון ששייך בו שבועה אם קינא לו, גם אין שייך ללמוד מארוסה כיון ששייך בה שבועה אם תנשא, וכמו שמצינו בעלמא בקטן כיון שבא לכלל חיוב. ותירץ, שכוונת התוספות שבקרקע אין בה שבועה אף בעיקר שבועה בטענת ברי, ולא רק בטענת גלגול בספק, ולכן אפשר ללמוד מארוסה שאף בה אין שייך שבועה בעיקר שבועה בטענת ברי, אבל מאיש אחר אי אפשר ללמוד כיון שאם היה מקנא לה, והיה טוען טענת ברי היה יכול להשביעה, ולכך יכול לגלגל<sup>219</sup>.

יש שכתב, שמאיש אחר יש ללמוד שמגלגלים 'מחיוב שבועה', דהיינו כיון שחייבת שבועה מחמת איש זה, מגלגלים עליה שבועה גם שלא זינתה עם איש אחר, אבל מגלגול על ארוסה אין ללמוד שמגלגלים 'מחיוב שבועה', שהרי אם אתה מחייבה שבועה שלא זינתה בזמן אירוסין, הרי אתה חושדה שזינתה קודם הנישואין, ושוב אין שייך חיוב שבועה על הנישואין כיון שאינו מנוקה מעון, אלא בזה הגלגול הוא 'מעצם השבועה', כיון שנשבעת שלא זינתה אחר הנישואין אף על פי שאין חיוב שבועה, מגלגלים עליה אף על האירוסין<sup>220</sup>.

תוס' בא"ד. וא"ת לרב היכי מפיק גלגול שבועה מאיש אחר הא לא דמי לה כדפרישית<sup>221</sup>.

[וצ"ע דבגמ' יבמות נח, א העמידו לרב גם בלא גלגול מצד יש חופה לפסולות]. ועיין באבנ"ז הנ"ל. וע"ע בהמקנה הנ"ל, גולת תחתיות, מר דרור, ולאברהם למקנה. וראה עוד מה שתירץ ביריעות שלמה (אולמן) ח"א סי' כ"א ד"ה מה מאד, וד"ה ואביתי. 218 רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, ר"ן, מאירי. 219 מהרי"ט. 220 חידושי העילוי ממיצ"ט סי' ק"א [מהדורה רביעית]. 221 ראה בספר הרועים בשושנים סוטה פ"ב שכתב. שמחלוקתם אם אפשר ללמוד גלגול

215 המקנה באופן א'. וכעין זה תירץ בקרן אורה יבמות נח, א תוד"ה ע"י גלגול, והוסיף שאין לומר שאין ללמוד לקרקעות כיון שכאן בארוסה שייך שבועה בבא עליה בבית חמיה, שגלגול כזה כבר נלמד מאיש אחר, אלא על כרחך הייתור של האמן השני בא ללמד על גלגול אפי' כשלא שייך, וע"ש שכתב עוד ב' תירוצים על קושית התוס'. ועיין חידושי רבינו משה מאימראן. 216 חמדת שלמה, וע"ש. וכעין דברי המקנה הנ"ל. 217 חידושי מהר"ש ענגיל.

מגלגלין, ממון שניתן להתבע בעד אחד אינו דין שמגלגלין.<sup>221</sup> יש שהקשה, שיש לפרוך מה לסוטה שכן החמיר בה הכתוב להשביעה מספק, לכן החמיר בה הכתוב גם לענין גלגול. ותירץ, שכיון ששבועתה על הספק היה בדין שלא יגלגלו עליה.<sup>2</sup> ויש שתירץ, שכך לומדים בקל וחומר, ומה עד אחד שלא ניתן להיתבע על ידו בסוטה ניתן להיתבע בממון, גלגול שניתן לגלגל בסוטה אינו דין שניתן לגלגל בממון, ואם תאמר טענת ספק תוכיח שניתנה להיתבע בסוטה ולא ניתנה להיתבע בממון, מה לטענת ספק בסוטה שעשאה הכתוב כודאי, תאמר בגלגול קרקע שאפילו בטענת ודאי לא ניתן להיתבע.<sup>3</sup>

כתב הריטב"א,<sup>4</sup> שיש להוכיח מהקל וחומר שממון ניתן להיתבע בעד אחד אפילו בטוען התובע טענת שמא, שהרי מה שאמרו בסוטה שלא ניתנה להיתבע בעד אחד מדובר בטענת שמא, שאילו מדובר בטענת ברי שטוען הבעל שנבעלה, אין דין שבועה, דכיון שברי לו שנטמאת אסורה היא לו דשוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא ואינה בת שבועה, אלא ודאי מדובר בטענת שמא, ועל זה אמרו קל וחומר בעד אחד שניתן להיתבע בעד אחד והיינו באותו האופן שמדובר בסוטה דהיינו בטענת שמא, וטעם הדבר שחייב שבועה בטענת שמא, משום שכל מקום ששנים מחייבים אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה, וכיון דשני עדים מחייבים אותו ממון בטענת שמא, גם עד אחד מחייבו שבועה בטענת שמא.

ויש מהאחרונים שיישבו דעת הסוברים שצריך טענת ברי לשבועת עד אחד, שיש לומר שהם

וי"ל דסבר מאיש אחר דקאמר היינו אפי' מקטן שאין מקנאין לה על ידו ולא שייך בו שבועה אפי' הכי מגלגלין<sup>222</sup>, ועולא לית ליה האי סברא. יש שביארו שמחלוקת רב ועולא תלויה במחלוקת התוספות<sup>223</sup> והרמב"ם<sup>224</sup>, אם מה שאמרו אין מקנאין לקטן היינו דוקא בקטן פחות מכן תשע או אף ביותר מכן תשע, שלדעת עולא היינו דוקא בפחות מכן תשע, ובקטן זה אינה נאסרת על ידו כלל שאין ביאתו ביאה, ואין שייך על זה גלגול שבועה בכלל, אבל לדעת רב אין מקנאין אף לקטן יותר מכן תשע שנאסרת על ידו, ומגלגלין עליה שבועה שלא זינתה עמו<sup>225</sup>.

ויש שביאר, שעולא סובר שכשם שקטן נתמעט משבועה ממילת 'איש', הוא הדין נתמעט מגלגול שבועה<sup>226</sup>.

ויש שביאר, שנחלקו במקור שממנו נלמד איש אחר, דהיינו מהפסוק 'תחת אישך', האם היינו בועל שהוא דומה לאישך, אלא שלא קינא לה מחמתו, ולפי זה קטן אינו בכלל שאינו בר קינוי, או הכוונה כל ביאה שהיא תחת אישך<sup>227</sup>.

ויש שביאר, שנחלקו עולא ורב בגדר המיעוט של קרקע משבועה, שעולא סובר שהמיעוט הוא על עצם מעשה השבועה, ולכן אי אפשר ללמוד מקטן ששייך בו דין סוטה כמו בגדול, רק החסרון בו הוא בהיכי תמצוי, שאין שייך בו קינוי, ולרב גם בקרקע החסרון הוא בהיכי תמצוי, שאין שייך בקרקע כפירה והודאה המחייבת שבועה, ולכן אפשר ללמוד מקטן<sup>228</sup>.

דף כח, א. שלא ניתנה להתבע בעד אחד

משה הערה מ"ב. וראה בחמדת שלמה שהקשה לרמב"ם שמקנאים ליותר מכן ט', א"כ איך אפשר ללמוד ממה שמגלגלים על קטן. 226 עבודת הלוי. 227 דברות משה הנ"ל. 228 רבי מיכל פיינשטיין בספר אהל חייא. וראה עוד מה שביארו מחלוקת רב ועולא במעיל שמואל (שפירא), זכרון יעקב (גפן) ופרחי כהונה. וע"ע בפני שלמה.

1 עיין אור החמה. 2 עצמות יוסף. וכעין זה תירץ במגן גבורים באופן ב', וע"ש עוד ב' תירוצים. וראה עוד מה שתירץ בעוד יוסף חי. וע"ע בדברות משה סי' מ"א. 3 מהרי"ט. 4 כו, ב. ועיין מה שהובא מהתוס' רי"ד להלן 56-57. ולהלן ציון 127. וראה עוד בהערת המהדיר על

בקרקות מאיש אחר, תלויה אם שייך שבועה בקרקעות בשבועת עד אחד, ע"ש. 222 בקרן אורה יבמות נח, ב תוד"ה ע"י גלגול, כתב שנלמד מאמן יתירא, שעל איש אחר שאינו קטן אין צריך לימוד זה, שכתוב מפורש מבלעדי אישך. ועיין עוד בפרחי כהונה שביאר מהיכן נלמד שאפי' קטן. 223 סוטה כו, ב ד"ה אבל הא. 224 סוטה פ"א ה"ו. 225 מצפה איתן, שובע שמחות. ועיין בבית הלוי ח"ב סי' מ' סק"ד שג"כ כתב שהתוס' סוברים שאין מקנאין לקטן יותר מכן ט', וע"ש שהאריך במחלוקת התוס' והרמב"ם, והובא בשיעורי רבי דוד פוברסקי כאן, וכן עיין בזה בזכרון יעקב (גפן). במשנת רבי אהרן סי' כ"ב. ובדברות